СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

КАТЕДРА „СТАТИСТИКА И ПРИЛОЖНА МАТЕМАТИКА“

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2020

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Красимира Славева – Ръководител на проекта
Доц. д-р Пламен Петков – Ръководител катедра „Статистика и приложна математика“
Доц. д-р Стела Касабова
Гл. ас. д-р Ваня Ганева

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Поля Ангелова

Членове:
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Стела Касабова
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Екатерина Тошева
Доц. д-р Атанас Атанасов

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1892-7

СЪДЪРЖАНИЕ

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В БЪЛГАРИЯ

НЕОБХОДИМО ЛИ Е НОВО ТЕРИТОРИАЛНО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА – ЗАЩО, КАК И КОГА?
Борислав Борисов, проф. дн 7

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ НА ПАЗАРА НА ТРУДА, НАСТЪПИЛИ В СЛЕДСТВИЕ ПАНДЕМИЧНАТА КРИЗИСНА ОБСТАНОВКА
Венелин Терзиев, инж., проф., дн 15

ТРАНСПОРТНАТА СВЪРЗАНОСТ И ИНВЕСТИЦИИТЕ ВЪВ ФОКУСА НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (ПО ПРИМЕРА НА БЕЛЕНЕ И ПОРДИМ)
Андрей Захариев, проф. д-р, Стоян Проданов, проф. д-р, Анелия Радулова, доц. д-р, Силвия Заркова, д-р, Борислав Лазаров, докторант 32

ПОЛИТИКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПЕРИФЕРНИТЕ РАЙОНИ
Маргарита Богданова, проф. д-р 42

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И ТЕНДЕНЦИИ ПРИ ОЦЕНКАТА НА БЕДНОСТТА В БЪЛГАРИЯ
Поля Ангелова, проф. д-р..... 50

ИНТЕГРИРАНОТО ПЛАНИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
Евелина Парашкевова, доц. д-р..... 59

ТЕРИТОРИАЛНОТО УСТРОЙСТВО НА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Камен Петров, доц. д-р..... 68

РЕГИОНАЛНО ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ – АЛТЕРНАТИВИ МЕЖДУ СЕВЕРА И ЮГА
Камен Петров, доц. д-р, Радослав Костев, докторант..... 77

АНАЛИЗ НА РАЗЛИЧИЯТА В КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Красимира Славева, доц. д-р..... 85

ЛОГИСТИЧНИТЕ ВЕРИГИ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ТЕРИТОРИАЛНА КОХЕЗИЯ
Маруся Линкова, доц. д-р, Елица Лазарова, гл. ас. д-р..... 97

ИЗСЛЕДВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА ДИФЕРЕНЦИАЦИЯ В БЪЛГАРСКАТА СИСТЕМА НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ С КЛЪСТЕРЕН АНАЛИЗ
Пламен Петков, доц. д-р, Елеонора Минева-Димитрова, ас. д-р..... 105

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В ДОХОДИТЕ И АСОРТИМЕНТНОТО ПОТРЕБЛЕНИЕ НА ДОМАКИНСТВАТА В БЪЛГАРИЯ
Симеонка Петрова, доц. д-р..... 115

БИЗНЕС СРЕДАТА КАТО ФАКТОР ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
Стела Касабова, доц. д-р..... 122

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ ЧРЕЗ ПРОМЕНИ В АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕРИТОРИАЛНОТО ДЕЛЕНИЕ НА СТРАНАТА
Тихомир Личев, доц. д-р, Катя Личева, доц. д-р..... 130

ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Христо Сирашки, доц. д-р..... 138

ПАРТНЬОРСТВО В УПРАВЛЕНИЕТО НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ
Десислава Алексиева, гл. ас. д-р..... 146

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА В МАЛКИТЕ ОБЩИНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ: ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ
Методи Иванов, гл. ас. д-р 153

РЕГИОНАЛНИ АСПЕКТИ И ИЗМЕРЕНИЯ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКАТА ДЕЙНОСТ НА БПЦ
Петкан Илиев, гл. ас, д-р..... 161

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИЯ МЕГАПОЛИС В ЮЖНА БЪЛГАРИЯ СРЕЩУ ОАЗИСИТЕ В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ
Петя Василева, гл. ас. д-р..... 173

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ В НАПОЯВАНАТА ОБРАБОТВАЕМА ЗЕМЯ МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Радка Ненова, гл. ас. д-р..... 181

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ
Таня Тодорова, гл. ас. д-р 190

РЕГИОНАЛНИ АСИМЕТРИИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ В БЪЛГАРИЯ (2014-2020)
Юлиян Господинов, гл. ас. д-р 197

СЪПОСТАВИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ИНДУСТРИЯТА В СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Явор Станев, гл. ас. д-р 205

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В БЪЛГАРИЯ

ВРЪЗКАТА “УРБАНИЗАЦИЯ - ПОТРЕБНОСТИ ОТ ЗДРАВЕ И ЗДРАВОСЛОВЕН НАЧИН НА ЖИВОТ”. МЕТОДИ ЗА ИЗМЕРВАНЕ
Анастасия Марчева, доц. д-р 213

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА ПАЗАРА НА ТРУДА В ОБЛАСТ ПЛЕВЕН
Галина Тодорова, доц. д-р 220

ОТНОСНО НЯКОИ МАКРОИКОНОМИЧЕСКА ДАННИ – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ИДЕНТИФИЦИРАНЕ ИНОВАЦИОННИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Искра Пантелеева, доц. д-р 228

МАЩАБИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ФИНАНСОВИ АГРОПАЗАРИ
Любомир Любенов, доц. д-р, Анелия Любенова, д-р 237

ОПЕРАТИВЕН КОНТРОЛИНГ ВЪВ ФИРМАТА
Людмил Б. Кръстев, доц. д-р 247

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО СБЛИЖАВАНЕ СПОРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ СТЪЛБ НА СОЦИАЛНИТЕ ПРАВА
Маргарита Шопова, доц. д-р, Тихомир Върбанов, гл. ас. д-р, Евгени Овчинников, ас. д-р 254

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ РАЗВИТИЕ НА ПОЗЕМЛЕНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ
Марина Николова, доц. д-р 263

„ЗА“ И „ПРОТИВ“ ДОПЪЛНЕНИЕТО НА МЕТОДИКАТА ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЛИНИЯТА НА БЕДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Николай Нинов, доц. д-р 273

БИЗНЕС СРЕДАТА И ПИВОВАРНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ
Сергей Найденов, доц. д-р 282

СОЦИАЛНОТО НЕРАВЕНСТВО – КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА И ИЗМЕРВАНЕ
Ваня Ганева, гл. ас. д-р 290

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В УСЛОВИЯТА НА КОВИД-19
Емил Николов, гл. ас. д-р 298

СТАТИСТИЧЕСКО ИЗУЧАВАНЕ НА ЗАСТРАХОВКА „КАРГО“ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2010-2019 Г. – СЪВРЕМЕННИ ИЗМЕРЕНИЯ
Милен Митков, гл.ас. д-р 306

УВЕЛИЧАВАНЕ НЕДОСТИГА НА РАБОТНА СИЛА В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
Милена Владимирова, гл. ас. дм 316

УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ В ЕВРОПЕЙСКАТА СОЦИАЛНА ПРОГРАМА
Иванка Янкова, докторант 323

ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛНИ, ДЕМОГРАФСКИ ПРОБЛЕМИ В ЕВРОПА

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: THE VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.), Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student, Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.), Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD, Tadija Djukić, Full professor, PhD..... 358

РЕГИОНАЛЬНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ПОВЕДЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19, НА ПРИМЕРЕ МОЛДОВЫ, БОЛГАРИИ И РУМЫНИИ (MD, BG, RO)
Эдуард Хырбу, доц. к.э.н. 366

ПОЗДРАВИТЕЛНИ АДРЕСИ..... 373

CONTENTS

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN BULGARIA

IS A NEW TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY NEEDED – WHY, HOW AND WHEN
Borislav Borisov, Prof. DSc..... 7

REGIONAL DIFFERENCES ON THE LABOR MARKET AS A RESULT OF THE PANDEMIC CRISIS
Venelin Terziev, Eng., Prof, DSc..... 15

TRANSPORT CONNECTIONS AND INVESTMENTS IN THE FOCUS OF THE PLANS FOR INTEGRATED DEVELOPMENT OF MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA (ON THE EXAMPLE OF BELENE AND PORDIM)
Andrey Zahariev, Prof. PhD., Stoyan Prodanov, Prof. PhD., Anelia Radulova, Assoc. Prof. PhD., Silvia Zarkova, Ph.D., Borislav Lazarov, PhD Student..... 32

POLICIES FOR PERIPHERAL REGIONS DEVELOPMENT
Margarita Bogdanova, Prof. PhD..... 42

REGIONAL DIFFERENCES AND TRENDS IN EVALUATION OF POVERTY IN BULGARIA
Polya Angelova, Prof. PhD..... 50

INTEGRATED PLANNING AS A TOOL FOR OVERCOMING REGIONAL DIFFERENCES
Evelina Parashkevova, Assoc. Prof. PhD..... 59

THE TERRITORIAL ORGANIZATION OF BULGARIA AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD..... 68

REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT IN BULGARIA - ALTERNATIVES BETWEEN THE NORTH AND THE SOUTH
Kamen Petrov, Assoc. Prof. PhD, Radoslav Kostev, PhD Student..... 77

ANALYSIS OF THE DIFFERENCES IN KEY INDICATORS FOR THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF NORTH AND SOUTH BULGARIA
Krasimira Slaveva, Assoc. Prof. PhD..... 85

LOGISTICS CHAINS AS A TOOL FOR TERRITORIAL COHESION
Marusya Linkova, Assoc. Prof. PhD,
Elitsa Lazarova, Chief. Assist. Prof. PhD 97

STUDY OF REGIONAL DIFFERENTIATION IN THE BULGARIAN HIGHER EDUCATION SYSTEM WITH CLUSTER ANALYSIS
Plamen Petkov, Assoc. Prof. PhD,
Eleonora Mineva-Dimitrova, Assist. Prof. PhD 105

REGIONAL DIFFERENCES IN INCOME AND ASSORTMENT CONSUMPTION OF HOUSEHOLDS IN BULGARIA
Simeonka Petrova, Assoc. Prof. PhD 115

BUSINESS ENVIRONMENT AS A FACTOR FOR REGIONAL DEVELOPMENT
Stela Kasabova, Assoc. Prof. PhD 122

OPPORTUNITIES FOR REDUCING REGIONAL IMBALANCES THROUGH CHANGES IN THE ADMINISTRATIVE-TERRITORIAL DIVISION OF THE COUNTRY
Tihomir Lichev, Assoc. Prof. PhD, Katya Licheva, Assoc. Prof. PhD 130

PROFESSIONAL TRAINING - A KEY FACTOR FOR GET OVER THE DIFFERENCES BETWEEN NORTHERN AND SOUTH BULGARIA
Histo Sirashki, Assoc. Prof. PhD 138

THE PARTNERSHIP IN MANAGING REGIONAL IMBALANCES
Desislava Aleksieva, Chief. Assist. Prof. PhD..... 146

REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITIES IN SMALL MUNICIPALITIES IN THE REPUBLIC OF BULGARIA: TRENDS AND PERSPECTIVES
Metodi Ivanov, Chief. Assist. Prof. PhD 153

REGIONAL ASPECTS AND DIMENSIONS OF THE SOCIO-ECONOMIC ACTIVITY OF THE BOC
Petkan Iliev, Chief. Assist. Prof. PhD 161

THE SOCIO-ECONOMIC MEGAPOLIS IN SOUTH BULGARIA AGAINST THE OASIS IN NORTHERN BULGARIA
Petya Vasileva, Chief. Assist. Prof. PhD 173

REGIONAL DIFFERENCES IN IRRIGATED ARABLE LAND BETWEEN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA
Radka Nenova, Chief. Assist. Prof. PhD..... 181

STATISTIC MEASUREMENT OF REGIONAL DIFFERENCES AND INEQUALITY BETWEEN BULGARIA AND ROMANIA
Tanya Todorova, Chief. Assist. Prof. PhD 190

REGIONAL ASYMMETRES IN PROJECT MANAGEMENT IN BULGARIA (2014-2020)
Yuliyan Gospodinov, Chief. Assist. Prof. PhD 197

COMPARATIVE ANALYSIS OF INDUSTRY IN NORTHERN AND SOUTHERN BULGARIA.
Yavor Stanev, Chief. Assist. Prof. PhD 205

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN BULGARIA

THE "URBANIZATION – HEALTH AND HEALTHY LIFESTYLE" RELATIONSHIP. MEASUREMENT METHODS
Anastasiya Marcheva, Assoc. Prof. PhD 213

CONDITION AND DEVELOPMENT OF THE LABOR MARKET IN PLEVEN DISTRICT
Galina Todorova, Assoc. Prof. PhD 220

REGARDING SOME MACROECONOMIC DATA – A PREREQUISITE FOR IDENTIFYING THE INNOVATIVE OPPORTUNITIES OF THE BULGARIAN ECONOMY
Iskra Panteleeva, Assoc. Prof. PhD 228

SCALE OF BULGARIAN AGRICULTURAL FINANCIAL MARKETS
Lyubomir Lyubenov, Assoc. Prof. PhD Anelia Lyubenova, PhD 237

OPERATIVE CONTROLLING IN THE FIRM
Lydmil Krastev, Assoc. Prof. PhD 247

OPPORTUNITIES FOR EVALUATING SOCIO-ECONOMIC CONVERGENCE WITHIN THE EUROPEAN PILLAR OF SOCIAL RIGHTS
Margarita Shopova, Assoc. Prof. PhD, Tihomir Varbanov, Chef Assist. Prof. PhD, Evgeni Ovchinnikov, Assist. Prof. PhD 254

PPORTUNITIES AND CHALLENGES IN THE DEVELOPMENT OF LAND RELATIONS IN BULGARIA
Marina Nikolova, Assoc. Prof. PhD 263

„FOR" AND „AGAINST" THE ADDITION TO THE METHODOLOGY FOR DETERMINING THE POVERTY LINE IN BULGARIA
Nikolay Ninov, Assoc. Prof. PhD 273

THE BUSINESS ENVIRONMENT AND BREWERIES IN BULGARIA
Sergey Naydenov, Assoc. Prof. PhD..... 282

SOCIAL INEQUALITY – CONCEPTUAL FRAMEWORK AND MEASUREMENT
Vanya Ganeva, Chief Assist. Prof. PhD..... 290

CORPORATE SICIAL RESPONSIBILITY IT THE CONDITION OF COVID-19
Emil Nikolov, Chief Assist. Prof. PhD 298

STATISTICAL STUDY OF CARGO INSURANCE IN BULGARIA FOR THE PERIOD 2010-2019 - MODERN DIMENSIONS
Milen Mitkov, Chief Assist. Prof. PhD..... 306

INCREASING THE LABOR SHORTAGES IN HEALTHCARE
Milena Vladimirova, Chief Assist. Prof. MD 316

SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE EUROPEAN SOCIAL AGENDA
Ivanka Yankova, PhD Student 323

ECONOMIC, SOCIAL, DEMOGRAPHIC PROBLEMS IN EUROPE

MULTIVARIATE ANALYSIS – A GREAT TOOL FOR A MULTIVARIATE WORLD
Carlos A. Coelho, Full Professor of Statistics PhD 331

DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE REGION OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE: VISEGRAD FOUR AND UKRAINE
Yevhen Savelyev, Prof. DSc (Econ.),
Vitalina Kuryliak, Prof. DSc (Econ) 336

ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ENVIRONMENTAL COSTS
Antonina Sydorova, Prof. DSc (Econ.), Olena Cherenkevich, PhD Student,
Hanna Anisimova, Research Assist. PhD 343

CROSS-BORDER TRADE OF UKRAINE AND THE VISEGRAD FOUR COUNTRIES
Mariia Lyzun, Prof. DSc (Econ.),
Ihor Lishchynskyy, Prof. DSc (Econ.)..... 352

FORECASTING SERBIAN GDP GROWTH AND UNEMPLOYMENT RATE USING VAR MODEL
Vinko Lepojević, Full professor, PhD,
Tadija Djukić, Full professor, PhD 358

REGIONAL DIFFERENCES IN POPULATION BEHAVIOR IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC, AS EXEMPLIFIED BY MOLDOVA, BULGARIA AND ROMANIA (MD, BG, RO)
Eduad Hirbu. Assoc. Prof. PhD 366

КРЪГЛА МАСА
С МЕЖДУНАРОДНО УЧАСТИЕ

СТАТИСТИЧЕСКИ ИЗМЕРЕНИЯ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Свищов, 16 октомври 2020 г.

Сборник с доклади

Кръглата маса е организирана в изпълнение на научноизследователски проект №13-2020 „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

ISBN 978-954-23-1892-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ПРОФЕСИОНАЛНОТО ОБУЧЕНИЕ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РАЗЛИЧИЯТА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ

Христо Сирашки, доц. д-р
Катедра „Стратегическо планиране“,
СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
e-mail: h.sirashki@uni-svishtov.bg

Резюме: *В настоящият доклад се обръща внимание на възможностите, които предлага професионалното обучение за преодоляване на различията и неравенствата между Северна и Южна България. Акцент се поставя на същността на професионалното обучение и дейността на Центровете за професионално обучение, различията в техният брой в Сверна и Южна България и ролята им за преодоляване на различията.*

Ключови думи*: професионално обучение, Център за професионално обучение, обучение.*

JEL*: M53, I20, I29.*

PROFESSIONAL TRAINING - A KEY FACTOR FOR GET OVER THE DIFFERENCES BETWEEN NORTHERN AND SOUTH BULGARIA

Histo Sirashki, Assoc. Prof. PhD
Department of Strategic Planning,
D. A. Tsenov Academy of Economics - Svishtov
e-mail: h.sirashki@uni-svishtov.bg

Abstract: *This report draws attention to the opportunities offered by professional training to get over the differences and inequalities between Northern and Southern Bulgaria. Emphasising on the nature of professional training and the activities of the Professional Training Centers, the distingueshes in their number in Northern and Southern Bulgaria and their role in get over the differences.*

Key words: *professional training, Centre for professional training, Training.*

JEL: *M53, I20, I29.*

1. Въведение

В настоящият доклад се обръща внимание на възможностите, които предлага професионалното обучение за преодоляване на различията и неравенствата между Северна и Южна България. Акцент се поставя на същността на професионалното обучение и дейността на Центровете за професионално обучение, различията в техният брой в Северна и Южна България и ролята им за преодоляване на различията.

Професионалното обучение се осъществява както в професионални гимназии, професионални колежи, училища по изкуствата и центрове за професионално обучение; спортни училища; духовни училища - когато осигуряват професионална подготовка в професионално направление "Религия"; училища в местата за лишаване от свобода; специални училища - възпитателни училища интернати и социално-педагогически интернати; обединени училища, средни училища, профилирани гимназии, вечерни училища и специални училища - за обучение и подкрепа на ученици със сензорни увреждания, в отделни паралелки в тях.

Целта е да се подготвят гражданите за реализация в икономиката и в другите сфери на обществения живот, като се създават условия за придобиване на професионална квалификация и за нейното непрекъснато усъвършенстване.

2. Раздел

В България Професионалното образование и обучение (ПОО) се осъществява основно в системата на училищното образование. Приоритетите на ниво ЕС са тясно свързани с предизвикателствата пред държавата и националните приоритети в областта на Професионалното образование и обучение: намаляване броя на преждевременно напускащите образователната система, осигуряване на качеството и съответствието на Професионалното обучение с нуждите на пазара на труда, както и предоставяне на подкрепа за учителите и обучаващите. (Cedefop, Професионално образование и обучение в България: кратко описание. Люксембург: Служба за публикации. http://data.europa.eu/doi/10.2801/728903, 2018) Както е известно, дори и най-високите квалификации, придобити чрез Професионално образование и обучение, не биха могли да гарантират на завършилите успешна реализация в икономиката и в други сфери на обществения живот, ако не отчитат гражданските и универсални компетентности, и ако не са ориентирани към актуални професии и умения. Подобна констатация е валидна в още по-голяма степен при липса на ангажираност от

страна на работодателите, и при процент на участие в учене за възрастни, който продължава да бъде сред най-ниските в ЕС.

Обучението се предлага най-вече от лицензирани доставчици на Професионалното образование и обучение, като това са **Центрове за професионално обучение**, както и от други организации.

В сферата на висшето образование не се осъществяват програми за Професионално образование и обучение. Висшите училища могат да създават центрове за професионално обучение и да осъществяват професионално обучение, което не се счита за висше професионално обучение. Партньорството между професионалното образование и обучение и институциите във висшето образование улеснява прехода от професионалното обучение, завършено в рамките на средното образование, към програмите за висше образование.

Според законодателството професионалното обучение след завършено средно образование, осъществявано по програми за обучение, които не се считат за висше образование, води до придобиване на степен за професионална квалификация, а не до придобиване на образователна степен.

Основната задача на системата за професионално образование и обучение е свързана с придобиване на професионална квалификация, придобиване на правоспособност за професии, упражняването на които изисква такава, включително и за упражняване на регулирани професии. Непрекъснато усъвършенстване на професионалната квалификация, формиране на мотивационна система за реализация в гражданското общество и формиране на обща култура на основата на националните и общочовешките ценности. Всичко това се осъществява при спазване на изискванията за осигуряване на качество на професионалното образование и обучение.

Закона дава правото обучение за придобиване на професионална квалификация могат да осъществяват министерства, общини, висши училища, университетски и многопрофилни болници, организации на работодатели, организации на работници и служители и отделни работодатели. Професионални знания, умения и компетентности могат да се придобият и чрез неформално обучение и информално учене.

Организацията на процеса на обучение е пряко свързана с осигуряване на качество на обучението. Качеството е съвкупност от характеристики на професионалното образование и обучение, които са в съответствие с очакванията и потребностите на личността и на обществото.

В този смисъл, институциите осигуряват качество на професионалното образование и обучение чрез изграждане на вътрешна система за осигуряване на качеството при спазване на държавните образователни стандарти за придобиване на квалификация по професии и на действащото законодателство. Професионалните колежи и ЦПО разработват вътрешната си система за осигуряване на качеството при условия и по ред, определени в наредба на министъра на образованието и науката, съгласувана с министъра на труда и социалната политика, министъра на икономиката, министъра на културата, министъра на младежта и спорта и министъра на земеделието, храните и горите.

Обучаемите могат да изберат формата на обучение. ПОО се организира в осем различни форми на обучение, въпреки че не всички програми се предлагат във всички форми.

Форми на обучение в ПОО:

✓ Дневна - Обучението се провежда между 7 и 19 ч. и не продължава повече от 8 часа на ден, 5 дена в седмицата

✓ Вечерна - Обучението се провежда след 17 ч. и не продължава повече от 6 часа на ден, 5 дена в седмицата

✓ Задочна - Включва интензивни занятия в училище, самостоятелно учене и изпити по всеки предмет/модул

✓ Индивидуална - Организира се за индивидуални обучаеми лица и включва индивидуални занятия, самостоятелно учене и изпити по всеки предмет/ модул

✓ Дистанционна - Индивидуално или групово, базирано на информационна и комуникационна техника обучение, което включва дистанционни занятия, самостоятелно учене, обратна връзка за резултатите от ученето и присъствени изпити по всеки предмет/ модул

✓ Дуална - Организира се от доставчици на ПОО, в сътрудничество с работодатели и включва обучение чрез работа в реална работна среда, наред със занятията в училище

✓ Самостоятелна - Състои се от самостоятелно учене и изпити

Според изследване, Най-популярната форма на обучение за учениците в средното професионално образование е дневната. През 2017 г. тя се предпочита от 85.9% от обучаемите лица в ПОО, докато 7.10% предпочитат задочната форма, а 4.49% - самостоятелната. Индивидуалната и комбинираните форми на обучение са въведени с цел осигуряване на възможности за по-гъвкаво обучение за ученици със специални образователни потребности или ученици, които поради някаква причина не могат да посещават редовните дневни занимания в училище. Практическото обучение (учебна практика, производствена

практика, обучение чрез работа) е задължителен елемент от всяка програма за ПОО. В национален контекст практическото обучение, което се провежда на място в училищата като част от редовните занимания в рамките на учебната година, се нарича учебна практика. При професии, свързани с високотехнологични процеси обучението се провежда в реална работна среда. Провеждането на практическо обучение в предприятието (за период от две седмици или месец) в края на 11 и 12 клас се нарича производствена практика. Часовете, предвидени за практическо обучение са не по-малко от 70% от общия брой учебни часове за отраслова и специфична професионална подготовка за професиите със степен на професионална квалификация, съответстваща на ниво 2 по НКР/ ЕКР, не по-малко от 60% за професиите със степен на професионална квалификация, съответстваща на ниво 3, и не по-малко от 50% за професиите със степен на професионална квалификация, съответстваща на нива 4 и 5. (НСИ)

Изискванията за включване в програмите за ПОО са свързани с минимална възраст, здравословно състояние, входящо образователно равнище и входящо квалификационно равнище. Минималната възраст на кандидата в годината на кандидатстването е 13 години за училищата, и 16 години, когато обучението се извършва от друга обучаваща институция (ЦПО и др.). Здравословното състояние на кандидата се удостоверява с медицински документ, доказващо, че професията, по която желае да се обучава, не му е противопоказна. Входящото минимално образователно равнище на кандидата е завършен клас или етап от основното или средното образование, завършен начален етап на основното образование или успешно завършен курс за огрмотяване по разпоредбите на Закона за насърчаване на заетостта.

По данни на НСИ институции в системата на професионалното образование и обучение са: (НСИ)

Професионални училища (осъществяват образование и обучение):

- Професионални гимназии (373 броя);
- Професионални паралелки в други неспециализирани и в специалните училища;
- Училища по изкуствата (22 броя);
- Спортни училища (24 броя);

Институции за обучение на възрастни (осъществяват само професионално обучение):

- Професионални колежи (36 броя);
- Центрове за професионално обучение (1006 броя).

От представената информация, най-голям е броят на центровете за професионално обучение (ЦПО). Центровете за професионално обучение и центровете за информация и професионално ориентиране са държавни, общински или частни, български с чуждестранно участие и чуждестранни. Всички ЦПО са получили лицензия за осъществяване на професионално обучение или на професионално ориентиране. Лицензията за професионално обучение или за професионално ориентиране се издава от Националната агенция за професионално образование и обучение.

Както се посочва: „Ако има осезаеми различия между северните и южните региони в страната, то те са по-скоро по отношение на демографията и образованието. Именно тези фактори допринасят и за ниската икономическа активност в северните региони. Повечето области, с малки изключение са на дъното като икономическа активност, както и с лоши показатели по отношение на демографията, така и в образованието“ (https://www.regionalprofiles.bg/bg/news/regionalni-razliki/).

По данни, както бе посочено общият брой действащи Центрове за професионално обучение в България е 1006. И тук е мястото да обърнем внимание на различията между действащите ЦПО в Северна и Южна България.

В Северна България общият брой функциониращи ЦПО е 264, а в Южна 742 (https://bgobrazovanie.bg/centrove-za-profesionalno/). Разликата е почти три пъти. В София град, например има действащи 445 ЦПО, а в области като Силистра - 4 броя, Видин -5, Търговище – 7, Ловеч- 8, Разград- 8, Габрово- 10 , Добрич – 10, Шумен -11 и т.н. С най голям брой действащи ЦПО в Сверена България е Област Варна – 78 ЦПО. Тя се нарежда след София-град на второ място в цялата страна заедно с област Пловдив, където също са 78.

Един от основните проблеми на икономиката на България безспорно е голямата и нарастващата разлика между икономическото развитие на северните и южните региони. Дори и различията в броя на местата, свързани с продължаващото обучение където гражданите могат да придобият нова професия или да повишат квалификацията си е показателен. Поради това, считаме, че е от ключово значение за преодоляване на различията между Северна и Южна България, насочването на усилията в посока на увеличаване броя на ЦПО в Северна България. Това е важно условие и реална възможност за по-добра реализация на трудещите се и подобряване на показателите, отнасящи се до заетостта.

Това би допринесло за редуциране на изоставането на северните части на страната по редица икономически показатели.

Нещо повече, Европейските инициативи в отговор на бързите промени в икономиката и обществото изискват перманентно подобряване на системите за професионално образование и обучение и модернизация на базата, така че тези системи да допринесат за увеличаване на заетостта и социалната интеграция, да дадат възможност на всеки за учене през целия живот и да улеснят достъпа до повишаване на квалификацията, в съответствие с нуждите на обществото и пазара на труда. (https://www.navet.government.bg/bg/media/Strategia-POO-2014.pdf)

Заключение

В заключение може да се каже, че една от възможностите за преодоляване на различията и неравенствата между Северна и Южна България, според нас е увеличаване на броя Центрове за професионално обучение в Северна България. Тъй като почти три пъти броят им е помалък в Северна България. Това от своя страна би допринесло за повишаване на професионалното ориентиране, професионалното обучение, професионалното образование и валидирането на професионални знания, умения и компетентности на населението в Северна България.

Това е така, защото професионалното образование и обучение е ключов фактор за устойчивото социално-икономическо развитие. Професионалното обучение осигурява придобиването на квалификация по професия или по част от професия, както и усъвършенстването ѝ.

ЛИТЕРАТУРА

Cedefop. (2018). *Професионално образование и обучение в България: кратко описание. Люксембург: Служба за публикации. http://data.europa.eu/doi/10.2801/728903.* Retrieved from http://data.europa.eu/doi/10.2801/728903

Cedefop. (2018). *Професионално образование и обучение в България: кратко описание. Люксембург: Служба за публикации. http://data.europa.eu/doi/10.2801/728903.* Retrieved from http://data.europa.eu/doi/10.2801/728903

https://bgobrazovanie.bg/centrove-za-profesionalno/. (n.d.). *https://bgobrazovanie.bg/centrove-za-profesionalno/.* Retrieved from https://bgobrazovanie.bg/centrove-za-profesionalno/

https://www.cedefop.europa.eu/files/4161_bg.pdf. (n.d.).

https://www.navet.government.bg/bg/media/Strategia-POO-2014.pdf. (n.d.). *https://www.navet.government.bg/bg/media/Strategia-POO-2014.pdf.* Retrieved from https://www.navet.government.bg

https://www.regionalprofiles.bg/bg/news/regionalni-razliki/. (n.d.). Retrieved from https://www.regionalprofiles.bg/bg/news/regionalni-razliki/

НСИ. (n.d.). *НСИ: http://www.nsi.bg/en; Регистър на центрове за професионално обучение на НАПОО: https://www.navet.government.bg/en/register-cvt/.* Retrieved from https://www.navet.government.bg/en/register-cvt/